

je sa znanstvenim skupom, čiji su sadržaji interdisciplinarni. Tako su stručnjaci s Pedagoškoga fakulteta u Rijeci dali uvid u filološka i toponimijska istraživanja klanjskoga kraja: mr. Silvana Vranić govorila je o mjesnomu govoru naselja Breza, a mr. Stanislav Gilić o toponomiji katastarske općine Studena. Kao i tijekom prošlogodišnjih skupova dva su izlaganja posvećena velikome klanjskome sinu dr. Matku Laginji. Mr. Željko Bartulović s Pravnoga fakulteta u Rijeci pripremio je analizu istraživanja i proučavanja "Vinodoškog zakona" iz 1288. u djelu Matka Laginje. (To je dokument pisan glagoljicom, a jedan je od najznačajnijih pravno-povijesnih spomenika ne samo u Hrvatskoj već i uopće). Mr. Željko Klaić iz Varaždina dao je uvid u odnos Matka Laginje i hrvatskog i slovenskog pokreta u Istri rascijepljenoga na narodno-liberalnu in kršćansko-socijalnu struju u Istri u razdoblju od 1918. do 1929. godine. Potom je maestro Dušan Prašelj iz Rijeke referirao o glazbenom opusu dr. Jerolima Gržinića, rođenom u Klanju 1905., a preminuo u Sloveniji 1985. godine; osnovnu i srednju školu te teologiju polazio je u Ljubljani, gdje je postigao doktorat iz oblasti matematike i fizike, a glazbenu akademiju diplomirao je u Torinu. U njegov životopis dao je uvid Josip Gržiničić. O klanjskim feudalnim gospodarima Panizzoli i Scampichio iznio je podatke Ivan Šnajdar. Ravnatelj Povijesnoga arhiva u Rijeci Goran Crnković opisao je djelovanje Ivana Krstića na prijelazu iz 19. u 20. st. u vezi s Klanjom. (Krstić je bio došljak iz Dalmacije, iz okolice Zadra, te je kao pouzdanik vladajućega talijanaško-talijanskog pokreta nastojao u kastavskom i opatijskom području razbiti hrvatski, a time i slovenski narodni pokret u susjednome kraju.) Nekoliko izvornih svjedočanstava o klanjskim odnosima sa susjednom Grobništinom u 16. i 17. st. (npr., u vezi s turskim prodorima) dao je dr. Irvin Lukežić s pedagoškoga fakulteta u Rijeci. I, na kraju, Ranko Starac izvjestio je slušateljstvo o rezultatima svojih istraživanja u 1996. godini (finacirala ih je klanjska općina) na Gradini ponad same Klane - nekadašnjem feudalnom kaštelu i vojničkoj utvrdi (dužina je oko 70, a širina oko 30 metara), čiji je crtež prezentirao već Valvasor.

I ovaj je skup o tzv. maloj sredini pokazao da se sustavnim, organiziranim radom s uspjehom mogu skupljati kamenčići koji će danas-sutra dati mozaik klanjskoga područja, upotpunjen saznanjima stručnjaka iz različitih oblasti i područja kulture i znanosti. Jer, ne treba zaboraviti: nekada je ovo područje s pet naselja (Breza, Klana, Lisac, Studene i Škalnica) bilo jedno od najprometnijih, na transverzalnim putevima koji su tekli od austrijskih i slovenskih zemalja ka hrvatskoj obali Jadranskog mora (Klana je, rekli smo, nedaleko od Rijeke i Opatije), odnosno iz Bosne i unutrašnjosti hrvatske prema Sloveniji i, dalje, prema Italiji. I danas je to jedno od najbogatijih šumskih i lovnih prostranstava u Republici Hrvatskoj. Stoga je tim zanimljivija njegova prošlost, do akcija Društva za povjesnicu Klane vrlo malo poznata.

D. André, M. Casteret, P. Carlier, A. Gautier, G. Kalliatakis, C. in L. Renouard: LA PLUME ET LES GOUFFRES. CORRESPONDENCE DE E.-A. MARTEL (1868-1936). Meyrueis, Association E.-A. Martel, 1997

Leto 1997 so v francoskem departmaju Lozère poimenovali "Martelovo leto". Pred 100 leti je namreč ta znameniti francoski raziskovalec krasa in kraških jam, imenujejo ga "utemeljitelj sodobne speleologije" (pri nas sicer imenujemo "očeta sodobne speleologije" A. Schmidla), med drugim je tudi prvi prodril po podzemeljski Pivki iz Postojnske do Magdalene jame, zaključil svoje drugo raziskovanje kraških planot Causses. Velik del departmaja Lozère obsegajo prav Causses in Martel jih je s svojimi raziskavami odkril Francozom in tako postavil temelje tamkajšnjega turizma, od katerega je zelo odvisen tudi proračun Lozère.

V Martelovem letu so v Lozère pripravili celo vrsto prireditev, eden najpomembnejših dogodkov pa je bila gotovo izdaja Martelove korespondence v obliki knjige z naslovom "Pero in brezna". Knjiga je bila domači in tuji javnosti podrobneje predstavljena na posebnem simpoziju o Martelu, ki je bil 17. in 18. oktobra v prestolnici departmaja, v mestu Mende.

Kako težka in obsežna naloga je bila priprava te knjige, kaže že podatek o Martelovih objavah: izpod njegovega peresa je izšlo preko 1000 člankov in 24 knjig. Med knjigami je nekaj prav obsežnih, npr. *Les Abîmes ...*, knjiga velikega formata, kjer samo poglavje o našem krasu obsega 57 strani. Vendar ni pisal le člankov in knjig, tudi zbirka njegovih pisem je zelo velika.

Avtorji, med njimi naj kot zanimivost omenim s. Marie Casteret, hči Norberta Castereta, znanega speleologa in publicista, katerega nekaj knjig je prevedenih tudi v slovenščino, so uspeli nalogo opraviti pravočasno in pred nami je obsežno in tehtno delo, ki tudi kaže na Martelovo na videz neizčrpano energijo: knjiga velikega formata (25 x 35 cm) na 607 straneh kakovostnega (in težkega!) papirja, v kateri je zbranih 1034 pisem Martelove korespondence. Da so delo zmogli, gre gotovo tudi zasluga številnim sodelavcem iz raznih dežel. V uvodu jih je naštetih 112, med njimi tudi dva iz Slovenije.

Seveda knjiga ni le preprost ponatis oziroma transkripcija Martelovih pisem. Po uvodnih poglavjih na 35 straneh (*Dediščina ...*, Dolga zgodovina pisem, Dopisovanje Martel - Casteret, Martel in njegova pisava, Osvetlitev Martelovega življenja, Literatura za Martelovo biografijo - upoštevanih je 6 prispevkov slovenskih avtorjev) se prične prava korespondenca.

Tudi ta je razdeljena na več poglavij oziroma sklopov, in sicer po časovnih obdobjih: 1859 (potrdilo o rojstvu), Otroštvo in mladostna popotovanja (1868-1882), Uvod v raziskovanje podzemlja (1883-1887), Veliki podzemeljski podvigi (1884-1894), Spelunca in

Speleološko društvo (1895-1899), Leta uradnih raziskav (1900-1914), Leta sprememb (1915-1925), Čas Martelovih naslednikov (1926-1938). Sledijo pisma, ki se tičejo Martela po njegovi smrti, zadnje, 1034., je pismo L. Balsana Martelovi vdovi iz l. 1949.

Delo zaključuje seznam pisem (prejetih in tistih, ki jih je sam pisal), seznam francoskih departmajev in tujih dežel, kjer je potoval, Martelov kronološki življenjepis ter prav na koncu nenavadni "postface" z naslovom "Marteloscopie infernale" izpod peresa pred nekaj leti umrlega B. Gèza.

Knjiga predstavlja predvsem dejstva, gradivo za nadaljnje delo tistih, ki se ukvarjajo z Martelovo biografijo, kot tudi tistih, ki se ukvarjajo z zgodovino speleologije. Za nas je morda najzanimivejše, kako so v tej korespondenci zastopani naš kras in naše jame. Med korespondenco za leto 1893 (takrat je bil na "misiji" po dinarskem krasu) sta obširno pismo in poročilo ministru (na dobrih 3 straneh!), leto 1894 pa se začne s pismom postojnskemu okrajnemu glavarju - predsedniku Jamske komisije, v katerem priporoča, naj podpirajo postojnsko društvo Anthron. V preglednem življenjepisu je npr. po dnevih navedeno, kdaj je prišel na Kranjsko in kaj je kakšen dan počel. Tako piše za "23. september 1893 (sobota): obiskal je Škocjanske jame; meri višine stropov s papirnatim balonom." Pregled vseh objavljenih pisem s ciljem ugotoviti, katera se še morda tičejo našega krasa oziroma so pomembna za zgodovino našega krasoslovja in speleologije, bi bila že prava raziskava.

Posebne poglavje so ilustracije. Vsega skupaj je 551 črnobelih, med njimi največ fotografij (številne je posnel Martel), risb, faksimil pisem in jamskih načrtov, razglednic in dopisnic, zemljevidov itd. Na 61 slikah je Martel, 11 pa jih predstavlja motive z našega krasa oziroma dokumente, ki se tičejo naših krajev. Poleg tega, da je to pravi Martelov album, zbirka slik iz številnih jam, zgodovina pionirskega obdobja francoske speleologije, je to tudi neke vrste ilustrirana zgodovina speleološke tehnike, kar je svetovnega in ne le francoskega pomena. Da ne omenjam portretov oziroma "akcijskih posnetkov" tako znanih jamarjev (Casteret, De Jolly, Gèze) kot tudi naravoslovcev in sploh ljudi, pomembnih predvsem za znanost konec prejšnjega in v začetku tega stoletja.

La plume et les gouffres ni knjiga, ki bi jo človek prebral in odložil, sploh ne vem, če jo bo kdo prebral v celoti, saj je to delo, gradivo, ki mora biti nekje pri roki, saj človek nikoli ne ve, kdaj mu bo prišlo prav, kaj bo kaj potreboval od nje: podatek, datum, ilustracijo? Žal te knjige verjetno ne bo v številnih knjižnicah po Sloveniji, vseeno pa je nihče, ki se bo ukvarjal z zgodovino našega krasoslovja in speleologije, z zgodovino jamarske tehnike, s krasoslovno in speleološko bibliografijo ali biografijo, ne sme prezreti.

Andrej Kranjc

ZBORNİK DRUŠTVA ZA POVJESNICU.
Sv. 3. Klana, 1997

God. 1992. priredena je proslava u povodu 150. godišnjice rođenja dr. Matka Laginje, hrvatskoga narodnog preporoditelja Istre, koja se tijekom nekoliko dana odvijala u Zagrebu, Kastavu, Klani in Ronjgima. God. 1993. održan je prvi znanstveni skup, čiji su rezultati sljedeće godine - dopunjeni drugim tekstovima - objavljeni u tada pokrenutom "Zborniku" (glavni urednik Ivan Šnajdar, članovi Uredništva Anton Starčić Šopec i dr. Petar Strčić). U 1997. god. objavljen je na 275 stranica treći zvezak "Zbornika".

"Zbornik" je sadržajno podijeljen u sedam rubrika, a na početku je tiskana uvodna riječ predsjedništva Društva. Najprije je dan integralni ili dopunjeni materijal u cjelini pod naslovom "Treći kulturno-znanstveni skup 'Dani dr. Matka Laginje', Klana, 16. i 17. ožujka 1996." Na prvome mjestu objavljen je filološki prilog mr. Silvine Vranić, "Mjesni govor Škalnice u jezičnom okruženju" (Škalnica je jedno od pet naselja u općini Klana, pored Breze, Klane, Lisca i Studene); u članku su analizirane fonološke i morfološke značajke ovoga ekavskoga govora čakavskoga sustava. Mr. Stanislav Gilić, pak, govori o "Toponomiji katastarske općine Klana"; autor je uspio prikupiti 612 toponimskih jedinica. Najprije ih je iznio inverzivnim abecednim redom, zatim je dao raščlambu prema sufixima i toponimiziranim imenicama bez tvorbenih preinika/ preoblika, zatim je ukazao na objekt koji nije toponimiziran u samostalnom obliku već u toponimijskoj sintagmi, te na dvočlane i tročlane toponime prema jednočlanim i dvočlanim; upozorio je na novonastale toponime prema toponimiziranom objektu te na toponime složene s prijedlogom "na" i "va" koji ne pretpostavljaju jednočlane i onda kada postoje apelative plodne toponimizacije. Prof. dr. Mirjana Strčić donosi članak "O prvim pjesmama Matka Laginje", pa u okviru radnje objavljuje do sada nepoznatu Laginjinu pjesmu "Naša dvista-godišnjica" čime je Laginja obilježio nasilnu smrt bana Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana 1671. godine u Bečkom Novom mjestu. Laginja je bio talentirani književnik, ali svoj je dar zatomio i podredio ga aktualnoj, vrlo teškoj borbi hrvatskoga i slovenskoga naroda u 19. i 20. st. za očuvanje samobitnosti. Mr. Željko Klaić proučio je materijal koji govori o Laginji kao političaru u zagrebačkom tisku dvadesetih godina. Naime, Laginja je nakon talijanske okupacije njegova zavičaja bio primoren emigrirati te je nastavio politički djelovati u Zagrebu, gotovo do smrti 1930. godine. Ranko Starac u članku "'Gradina' u Klani - rezultat istraživanja u 1996. godini" daje uvid u prvu etapu svojih arheoloških istraživanja i konzervatorskih radova na ostacima dijela srednjevekovnoga kaštela feudalnih gospodara klanjske gospostije odnosno vojničke utvrde koja se nalazila ponad samoga mjesta Klane. S kaštela se lako kontrolirao